סוג הבחינה: בגרות
מועד הבחינה: חורף תשפ"ג, 2023
מספר השאלון: 1262
קובץ: תשובות סופיות

תנ"ך

שאלון 1262 (אקסטרניים)

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.
מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.
פרק ראשון – סיפורי ראשית העולם והאנושות – (2×40) – 80 נקודות
פרק שני – נושאי הבחירה – (1×20) – 20 נקודות
סך הכול – 100 נקודות
ב. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך עברי שלם בלי פירושים ובלי תוספות.
מותר להשתמש בתנ"ך שיש בו מפות.
ג. הוראות מיוחדות: (1) אין להעתיק את השאלה; יש לכתוב את מספרה בלבד.
(2) יש להתרכז בנושא. יש לשים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.
יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה. כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.
השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.
בהצלחה!

כללי המענה במועד זה (חורף תשפ"ג): כללי המענה מודפסים בשאלון עצמו, בראש כל פרק: פרק ראשון – שתי השאלות 1–2, ובכל אחת סעיף א חובה (25 נקודות) ועוד אחד מן הסעיפים ב–ג (15 נקודות) = 80; פרק שני – שאלה אחת מתוך 3–4, כל הסעיפים = 20. מכתב הפיקוח על הוראת המקרא בחינוך הממלכתי מ־15.12.20 (כ"ט בכסלו תשפ"א), "מבנה שאלון בחינת הבגרות מסגרת ה־30%", קובע לשאלון 1262 את אותו מבנה (פרק ראשון 2×40 = 80; פרק שני – על אהבה וחסד / בין שאול לדוד, 1×20 = 20). מכתב ההבהרה מ־21.08.22 על מבנה הבחינה לתשפ"ג עוסק בשאלון ה־70% בלבד, ומסמך התובנות של הפיקוח לחורף תשפ"ג (26.02.23) מביא לשאלון 1262 ציון ממוצע בלבד; לא נמצא מסמך רשמי הקובע לשאלון זה במועד זה כללי מענה אחרים מן המודפסים.
הערה לפתרונות: בציטוטי הפסוקים בפתרונות השם המפורש נכתב בצורת ה' (גם עם אותיות שימוש: וַה', לַה').
בפרקים שבשאלון זה אין הבדלים בחלוקת הפסוקים בין המהדורות.

בהצלחה!

תשובות סופיות

פרק ראשון – סיפורי ראשית העולם והאנושות (80 נקודות)

שאלה 1

א. (1) שלושה מתוך: להבדיל בין היום ובין הלילה (יד, יח); להיות לאותות ולמועדים ולימים ושנים – לקבוע את לוח הזמנים (יד); להאיר על הארץ (טו, יז); למשול ביום ובלילה (טז, יח). (2) שתי ראיות מתוך: הבריאה ביום הרביעי – יום האמצע בשבוע הבריאה (יט); אורך התיאור ופירוטו (שישה פסוקים, חזרה על התפקידים – יד–יח לעומת שאר הימים); המאורות משלימים את בריאת האור ביום הראשון ומקבילים לו (ג–ה מול יד–יח); הם מסדירים את הזמן – ימים, מועדים ושנים – שעליו בנוי הסיפור כולו.

ב. (1) ביום הראשון נברא האור, הובדל מן החושך ונקרא "יום", והיו ערב ובוקר (ג–ה); אבל המאורות, שתפקידם להאיר ולהבדיל בין יום ללילה, נבראו רק ביום הרביעי (יד–יח). מה האיר והבדיל בשלושת הימים הראשונים, ואם היה אור – לשם מה נבראו המאורות? (2) לפי הרמב"ן האור של היום הראשון האיר ב"יסודות" (בכל היסודות שמהם בנוי העולם); ביום השני הרקיע חסם אותו מן היסודות התחתונים, ולכן הארץ (שנבראה בשלישי) הייתה חשוכה. ביום הרביעי נבראו המאורות בתוך הרקיע כדי להעביר אור אל הארץ – וזה פשר "ברקיע השמים להאיר על הארץ". אין סתירה: האור קדם, והמאורות הם הכלים שמביאים אותו לארץ.

ג. (1) בעולם העתיק נחשבו השמש והירח לאלים; בסיפור הם נבראים בדבר אלוהים, נעשים ומוצבים ברקיע ("ויעש", "ויתן אתם") – הם יצורים ולא אלים; שמותיהם (שמש, ירח – שמות של אלים) אינם נזכרים, אלא "המאור הגדול" ו"המאור הקטן"; הם נבראים רק ביום הרביעי, אחרי האור והצמחייה, ותפקידם שימושי – להאיר, להבדיל ולמנות זמנים. (2) נשמרת לשון של שלטון וכוח: "לממשלת היום... לממשלת הלילה", "ולמשל ביום ובלילה" – הם מתוארים כמושלים; "לאתת" – סימנים בשמים; הם "גדולים" ומוצבים ברקיע – שרידים של התפיסה המיתית שהתורה מאמצת אך מכפיפה לאלוהים.

שאלה 2

א. (1) מידה כנגד מידה: קין, "עבד אדמה" שהביא מנחה "מפרי האדמה" (ב–ג), הרג את אחיו בשדה, ודמי הבל "צעקים אלי מן האדמה" שפתחה את פיה לקבלם (י–יא). לכן הוא נענש דרך האדמה: "ארור אתה מן האדמה", היא לא תיתן לו את כוחה, והוא יהיה "נע ונד" – העובד הקשור לאדמה מנותק ממנה (יא–יב). (2) האישה מתארת שני אחים שרבו בשדה, "ואין מציל ביניהם", ואחד הרג את השני (ו) – הריגה בלי תכנון מוקדם, כמו קין והבל "בהיותם בשדה" (ח). המשפחה דורשת להמית את ההורג – אבל כך יושמד היורש האחרון ותכבה "גחלתי", ולא יישאר לאיש שם ושארית (ז). כך גם אצל קין: אחרי מות הבל הוא הבן היחיד שנשאר לאדם ולחוה; המתתו הייתה מכרתת את המשפחה (ואת האנושות) ומוסיפה שכול על שכול. לכן נמנע עונש המוות.

ב. בחירה חופשית: "הלוא אם תיטיב... ואם לא תיטיב" – שתי אפשרויות פתוחות לפני קין, וההכרעה בידו. אזהרה: "לפתח חטאת רבץ ואליך תשוקתו" – החטא אורב כחיה בפתח ומשתוקק לשלוט בו. המלצה: "ואתה תמשל־בו" – עליו (והוא יכול) לשלוט ביצרו ולא להיכנע לו. (כל שתיים מן השלוש.)

ג. תלונה: "עוון" = עונש; העונש כבד מכדי לשאת – והמשך דבריו מפרט את קשייו: גירוש מעל פני האדמה, הסתרות מפני ה', נע ונד, "כל מצאי יהרגני" (יד); ה' נענה ומגן עליו באות (טו) – כלומר התייחס לדבריו כבקשה על חומרת העונש. הודאה: "עוון" = חטא; "נשא עוון" = סליחה – חטאי גדול מכדי שייסלח; זה מהפך לעומת ההכחשה "לא ידעתי השמר אחי אנכי" (ט); הוא מבין שהתרחק מה' – "ומפניך אסתר" (יד); והקלת העונש (האות, טו) יכולה להיות תגובה לחרטה.

פרק שני – נושאי הבחירה (20 נקודות)

שאלה 3

א. (1) חמלה: מברכת אותן "יתן ה' לכם ומצאן מנוחה", נושקת להן ובוכה עמן (ט); קוראת להן "בנתי" (יא–יג); דואגת לעתידן – אין לה בנים להינשא להם (יא–יג). ריחוק: מפצירה בהן שוב ושוב לשוב – "שבנה" (ח, יא, יב), "למה תלכנה עמי" (יא); מנמקת בנימוקים "ענייניים" ומדגישה שאין להן מה לחפש אצלה. (2) המשפחה עזבה את בית לחם בשעת רעב לשדה מואב (א–ב), הבנים נשאו נשים מואביות (ד) ומתו; עתה נעמי שבה "אל ארץ יהודה" אל עמה, ששב ה' ופקד אותו (ו–ז). כלות מואביות היו מזכירות לבני עירה את העזיבה ואת הנישואים לנכריות – ולכן היא מבקשת שישובו "לבית אמה" (ח), כדי שלא תתבייש בהן.

ב. (1) "כי יצאה בי יד ה'" – נעמי מייחסת את אסונותיה (מות בעלה ובניה, עוניה) ישירות לה': ה' הוא שפגע בה. "מר לי מאד" – מרירות, ולא קבלה בשקט; אין בדבריה הודאה בחטא, ולכן הם נשמעים כטענה נגד ה'. (2) תומך: "כי־המר שדי לי מאד", "וריקם השיבני ה'", "וה' ענה בי ושדי הרע לי" (כ–כא) – ה' הוא שהמר לה, הרע לה והחזירה ריקם; הביקורת חוזרת ומתחזקת, אפילו בשינוי שמה למרא. (אפשר גם: סותר – "ענה בי" = העיד בי, כלומר נעמי מבינה שנענשה בצדק, וזו קבלת הדין ולא ביקורת.)

שאלה 4

א. (1) רוח רעה מאת ה' (אלוהים) שתוקפת את שאול: בשני הכתובים הניסיון להכות את דוד בחנית בא כש"רוח אלהים רעה" (יח, י) / "רוח ה' רעה" (יט, ט) על שאול, ודוד מנגן לפניו; ברקע – פחדו וקנאתו של שאול, "כי היה ה' עמו ומעם שאול סר" (יח, יב). (2) שאול מציע לדוד את בנותיו כדי ששילוחו למלחמה יביא למותו בידי פלשתים: מרב – "והלחם מלחמות ה'... ותהי בו יד פלשתים" (יז); מיכל – "ותהי לו למוקש" (כא); מוהר של מאה ערלות פלשתים – "ושאול חשב להפיל את דוד ביד פלשתים" (כה).

ב. (1) שאול הבין את השירה כהשוואה שמעדיפה את דוד ("רבבות") עליו ("האלפים"), ומכאן – שהעם רואה בדוד מלך: "ועוד לו אך המלוכה" (ח). גרמו לכך: הצלחתו ופופולריות של דוד (ה), ובעיקר הידיעה שה' קרע ממנו את המלוכה ונתנה "לרעך הטוב ממך" (טו, כח) – ולכן חשד שדוד הוא היורש; וגם חשש ופגיעה בכבודו. (2) מטרה: להרגיע את שאול ולהסיר ממנו את הרוח הרעה – "ורוח לשאול וטוב לו וסרה מעליו רוח הרעה" (טז, כג). הפעם לא הושגה: דוד עצמו נעשה מקור הפחד והקנאה של שאול ("ויהי שאול עוין את דוד", ט; "וירא שאול מלפני דוד", יב), ולכן הנגינה לא הרגיעה – שאול הטיל בו את החנית (י–יא); וה' סר מעם שאול והיה עם דוד (יב).

כל הבגרויות בתנ"ך עם פתרונות מלאים: www.guyai.co.il/bagrut/tanach